

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via G. Mazzini št. 10/I.
Tel. 33-46 — Poštni predal (Casella postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto corr. post.) Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

NAROČNINA:
Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglas po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto IX. — Štev. 12 (178)

UDINE, 1. - 15. JULIJA 1958

Izhaja vsakih 15 dni

„Giornata della Svizzera Italiana“

Letos 10. maja so praznovali v vsej Svici poseben dan, posvečen italijskemu kantonu Ticinu in delu doline Graubünden (Grigioni), ki je tudi naseljen z italijskim prebivalstvom. Ta dan so Svicarji imenovali »Giornata della Svizzera Italiana«. Pritejali so prireditve in predavanja, na katerih so govorili, kako bi ohranili italijsanstvo v Svici. Za Italijane so se zavzemali predvsem švicarski Nemci in Francizi, še bolj kot pa Italijani sami.

V Svici žive štirje narodi: Nemci, Francizi, Italijani in Romanči (Ladinci). Največ je v Svici Nemcov, ki imajo v rokah najbolj bogata industrijska, trgovska in turistična podjetja. Nemci se štirjo povsod in prihajajo iz svojih bogatih severnih nemških kantonov tudi v južni italijski kanton Ticino. Italijani iz kantona Ticino pa hodojo v razne državne službe in v privatna podjetja severne Svice, kjer se pa že v drugi generaciji ponemčijo in takoj nastane škoda za italijsko skupnost v Svici. Nemci, ki pa prihajajo v Ticino med švicarske Italijane, ostanejo Nemci in se ne poitalijančijo. Svicarski Italijanov je tako nimar manj in nimar bolj raste vpliv Nemcev v Ticinu ter dobiva zato ta kanton nimar bolj nemški karakter.

Ne samo švicarskim Italijanom, ampak tudi Nemcem in Francizom to ni prav. Svica je sicer majhna država, toda spoštovana, ker vlada v njej enakopravnost za vse švicarske državljanje, ne glede na narodnost. Švicarjem se zdi, da bi Svica ne bila Svica, če bi v njej izginili ali Italijani ali Francizi ali Romanči. Svicarji so pametni ljudje in dobro vedo, da ves svet, zlasti Evropa, ceni Svico prav zato, ker živijo v njej v miru in enakopravnosti.

RAVNATELJSTVO »MATAJURJA« OBVEŠČA, DA BO OBJAVLJALO BREZPLAČNO VSA POVPRÄSEVANJA PO DELU IN ENAKE PONUDBE. S TEM BO NAS LIST PODPREDAL BREZPOSELNE, KI NIMAJO NA RAZPOLAGO SREDSTEV ZA OGLAŠEVANJE IN KI UPATO, DA BI TEM POTOM MORDA PRIŠLI DO PRIMERNE ZAPOSLITVE.

sti štirje narodi, ki imajo vsi prav enake pravice. Zato pa Nemci v Svici, Francizi v Svici in Italijani v Svici ne slijo pod nobeno drugo državo, ampak imajo radi samo svojo Svico. V tej ljubezni nemških, francoskih in italijskih Svicarjev do švicarske domovine je moč Svico.

Italijani po narodnosti, Svicarji po državljanstvu

Ce se ena narodnost v Svici številčno zmanjšuje in postaja bolj slaba, vedo vse ostali Svicarji, da to ni prav in zato takoj podpirajo tisto narodnost, ki stabi. Ker je Italijanov v Svici nimar manj, vse oblasti, vse ljudi v državi to skrbijo in si prizadevajo, da bi Italijanom v Svici pomagali. Na dan, posvečen Italijanom Svici, diskutirajo, kaj bi bilo napraviti v korist Italijanov in potem tudi resnično poskrbe in ne ostane samo pri praznih besedah, kot se to dogaja dostikrat pri nas v Italiji. Svicarskim Italijanom še v glavo ne pade, da bi stili pod Italijo. Oni so dobri Italijani, govore svoj italijski jezik v cerkvi, v uradih, v šoli, prav vserod, imajo odprte vse službe, od najniježje pa do predsednika švicarske republike, vse Svicarji spoštujejo njihov italijski jezik. Ce Italijani začno sami od sebe popustati, jih ostali Svicarji podpirajo in jim dajejo korajčo, da ostanejo še naprej Italijani.

Pri nas v Italiji, zlasti pa v videmski provinci, gledajo nekateri krogi za tem, da bi mali furlanski Slovenci čimprej izginali. Mnogi zastareli italijski nacionalisti v Vidmu ne vedo, da Italija ne bo imela od tega nobene koristi in da zato njene meje ne bodo bolj varne. Ti krate-

kovidni nacionalisti ne vidijo, da kolikor več pravice nam dajo, toliko bolj se nam bo godilo, in toliko bolj bomo mi zadovoljni in toliko bolj bo Italija sigurna, močna in spoštovana od vseh svojih sosedov. Počasi bi lahko tudi Italija postalala Svica, kar se tiče bogastva in pa seveda pravice vsem narodom. Na svoji koži mi to čutimo, da smo še daleč od švicarskih razmer.

Vsi mi furlanski Slovenci si moramo prizadevati, da ostanemo Slovenci, vsi Italijani nam morajo, če hočejo sebi dobro, pomagati, da se ohranimo kot Sloveni in kot dobiti italijski državljan, ki ljubijo svojo državo in zato, ker jim ta hoče pomagati in dati vse pravice. Vsa Italija ali pa vsaj videmska Furlanija bi morala imeti enkrat na leto »Giornata della Slavia Italiana«, na kateri bi diskutirali, kako bi nas ohranili kot Slovene v teh naših hribih, zadovoljne in srečne, da živimo v novi Svici, v novi Italiji, ki bi bila tako pravična do vseh narodov, kot je Svica!

Ali bomo učakali tako »Giornato«?

Aosta Aostancem!

Do leta 1954 je politična organizacija Francozov v Dolini Aosta »Union Valdostaine« podprla razne politične stranke, tako n. pr. socialdemokrati, socialisti, komunisti in druge partije v aostanskem dolini.

Kaj so napravili demokrščanski občinski in deželniki svetovalci, kaj demokrščanska poslanec in senator za Dolino Aosta? Isto približno kot pri nas demokrščanski svetovalci in poslanci: kakšno majhno podporo za popravio cest in vodovodov ter priznanje, da ne sme nihče ponarejati specjalnega sira iz aostanskih planin.

Niso pa izpeljali cone franche, ki je z zakonom določena za Dolino Aosta, niso pa populoma realizirali speciale deželne avtonomije, ki je določena v italijski Konstituciji. Prva povojska leta so demokrščanski svetovalci še govorili po občinah in v deželnem zboru francoski, potem pa nimar bolj redko, dokler niso populoma opustili vseh francoskih govorov v javnosti. Edino izvoljeni deželnini poslanec aostanske »Union Valdostaine« je nimar govoril v deželnem parlamentu v francoščini. Krščanska demokracija ni nikdar braniла aostanske francoske manjšine. Francoski jezik so nimar boj onejevali v uradnih in šolah. Francoska narodna manjšina je od leta 1945 do leta 1954 dožvela s krščansko demokracijo razočaranje za razočaranjem. Nič ji ni pomagalo njenega zvestoba krščanski demokraciji. Zato je leta 1954 prelomila politično zvezo z demokrščansko partijo in ačela samostojno nastopati za intereset aostanske dežele.

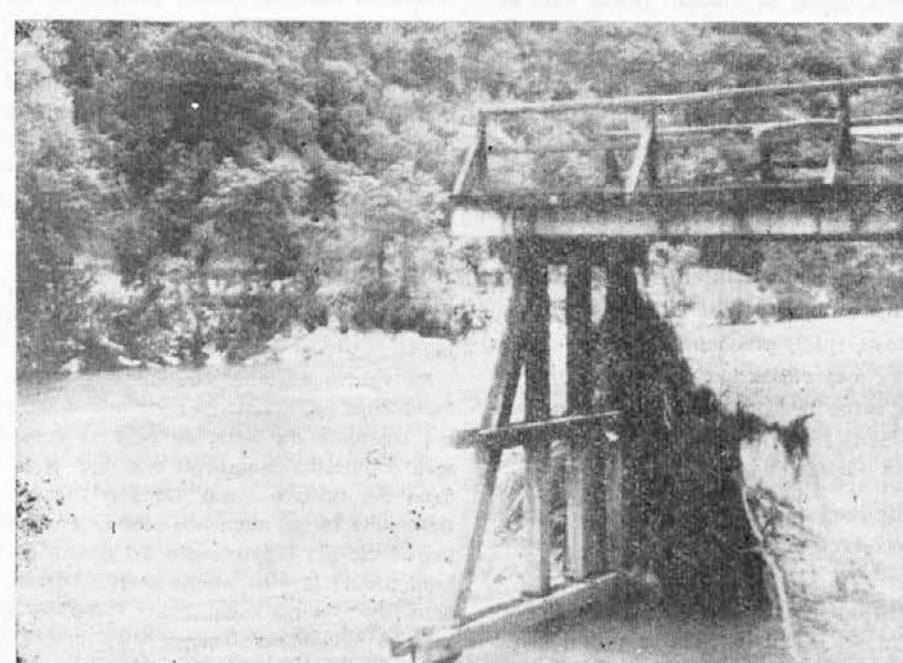
Pri letosnjih političnih volitvah za bar-

lament in senat so domačo francosko organizacijo »Union Valdostaine« podprle razne politične stranke, tako n. pr. socialdemokrati, socialisti, komunisti in druge partije v aostanskem dolini.

Prvi po vojni sta letos propadla demokrščanska kandidata in bila izvoljena za poslanca v parlament Ševerin Caveri in za senatorja René Chabod, predstavnika »Union Valdostaine«. Za parlament je dobila krščanska demokracija 27.888 glasov, »Union Valdostaine« 30.596, za senat KD 24.734, avtonomistična »Union Valdostaine« pa 28.125 glasov.

V Dolini Aosta so Francozi globoko verni katoličani, kot pri nas naši Slovenci. Toda po trinajstih letih obljud, goljufij in norčevanja so se Francozi naveličali svojih demokrščanskih poglavarov in jih vrgli iz parlamentarnega sedla. Kmetje, delavci, učitelji, verni katoličani, domači duhovniki, cerkveni ključarji, socialni demokrati, socialisti, komunisti vso stopili skupaj in oddali svoje glasove tistim, ki hočejo odpraviti demokrščanski žlajf v Dolini Aosta, ki zavira nastop avtonomije, zone franche, in razvoj francoskega manjšinskega jezika. Katolički duhovniki so bili mnjenja, da bi bilo nemoralno, ako bi podpirali tisto partijo, ki je vseh trinajst let po vojni škodovala Dolini Aosta in njenemu narodu, francoski narodni manjšini. Zdaj bo aostansko ljudstvo pometlo škodljive še iz deželnega sveta in z občin.

Kakšen lep političen nauk dajejo nam Francozi v Dolini Aost!

TAKOLE IZGLEDA LESEN MOST V PODBONEŠCU, ki ga je podrila Nadiža ob zadnjem nurju.

„Benečani in Unejci“

Letos je vserod velika suša, velika ica, je zelo gorko. Prihajajo pasji dnevi in vsakdo, če le more, jo potegne vsaj za kakšen dan v hribe in boške, če je bolj hladno. Mi furlanski Slovenci nismo sicer nikdar časa, da bi počajali po svetu, ker moramo kar naprej opravljati naše fatige. Pa vsegljih stopimo kakšenkrat čez konfin k našim znancem na Kobaridu in dalje naprej po soški dolini. Zdaj je tudi čas, ko sečemo onstran konfina travo po Kolovratu, Miji, Jalovcu in pasemo živilo po planinah. Tako pridemo še večkrat kot pozimi na onostran konfina, zjere žive Slovenci kot mi.

Kaj gorovimo z njimi? Tisto, kar nas in njih najbolj skrbi in srbi. Drug drugega sprašujemo, kakšno je živiljenje na eni in na drugi strani meje, na Unejskem in Konalskem, kakor mi pravimo tistem krajem ob Soči in kako v Benečiji, kazor pravijo oni našim krajem.

Po pravici povedano smo imeli mi Slovenci, ki živimo na tem hribovitem kosu zemlje, nimar težko živiljenje: mi pod Italijo, oni pod Avstrijo. Potlej smo bili vsko skupaj pod Italijo in je bil fašizem za ene in druge zelo krvava in huda stvar. Zdaj imamo mi v Benečiji več palank, več denarja, zato ker hodijo vsi naši delavci — moški in ženske — delat v Švici, Francijo, Belgijo, kjer zaslужijo dosti več kot mi doma v Benečiji in še mnogo več kot naši znanci in naša žlahta na Unejskem in Konalskem. Prej smo mi »Benečanik« hodili delat na Unejsko, v soško dolino, zdaj se je pa enkrat obrnilo in hodilo slovenski Unejci in Konalci k nam na delo seč travo in delat druge kmečke opravke. S francoskimi, belgijskimi in švicarskimi franki ter z nemškimi markami, ki jih zaslужijo naši delavci, plačujemo delavce z Unejskega od 1.100 do 1.500 lir za žornado. Denarja je sedaj pri nas v »Benečiji« mnogo več kot na Unejskem.

Kako je na Unejskem?

Nastaja vprašanje ali bo nimar tako trajalo ali pa se bo spremeno. Se do lati niso iz Jugoslavije pustili ljudi na delo v tujino. Sedaj je že drugače in dobro passaporto, če dobijo delo izven države. Prej so Jugoslovani strogo kaznavovali vsakega, ki je hotel zbežati čez mejo, pa so ga ulovili na konfinu. Sedaj ga le okregajo, ko ga ubove in pošljejo domov ter mu rečejo, naj si napravi passaporto, če že hoče čez mejo. Sedaj so naše italijske oblasti bolj stroge od jugoslovenskih in še nimar kaznujejo s po tri meseca priznanja za ilegalen prehod preko meje. Iz Jugoslavije bežijo sedaj samo mladi fantje okoli dvajset let, ki hočejo poskušati razne avanture. Jugoslovanski žornali so pisali, da bodo naredili z raznimi evropskimi državami pogodbe, da bodo sprejemali na delo tudi jugoslovanske delavce.

Ce pa pogledamo pri nas, kako se razvija situacija v naši furlanski Sloveniji nas prime kar strah pri vsem denarju vseh sort valut, ki jih zaslужijo naši ljudje. Naša furlanska Slovenija je pusta in prazna: ni ljudi, ni fabriških kamnov, niti nobene fabrike, nikjer nobene obrtniške delavnice. In kar je najslabše: zaenkrat prav nič ne kaže, da bi pri nas začeli s kakršno koli pa še tako majhno industrijo ali obrtjo. Mladi ljudje nečejo več delati na kmetih in po pravici povedano se pri takšnih pogojih ne spleča. Odvisni smo zato samo od tujine, od Nemčije, Belgije, Francije, Švice in drugih del. Za nas ni važno, ali bo kriza ali pa ne v Italiji. Ali bodo Fanfani, Andreotti in drugi pripeljali na sigurno ekonomsko barko Italije skozi valove recesije in pavze. Za nas je bolj važno, da ne to krize v Franciji in drugod po svetu, ker so tam na žalost naši kantieri, naše miniere, naše fabrike, naš kruh, naše živiljenje. Slišali smo že večkrat po naših krajih, kako molijo stare ženice: »O Bog daj, da bi še naši delavci uſafali delo v Franciji, da ne bi ostali doma dižokupati. Zaobljubljajo se na božjo pot na Višarje, Staro goro, Dolni Barnas in Sveti goro samo zato, ker se boje, da bi na juškem nastala kriza.«

Strah nas je, če pomislimo, kaj se bo zgodilo z nami, furlanskimi Slovenci, če bi nastopila kriza v tistih državah, kamor hodijo naši delavci. Senožeti so zaraščene, njive opuščene, rak pobira kostanje, živine ni niti za polovico kot enkrat. Kam bi šli naši delavci, kako bi živele njihove družine, če bi kriza oplazila evropske države.

Mala industrija

Na Unejskem niso vrgli vse na eno kartoto. Živijo težje kot mi »Benečanik«, ker ne dobivajo denarja kot mi od naših delavcev emigrantov. Zato pa so že nekaj postrojili, česar pri nas ne bodo nikoli. Po majhnih krajih postavljajo na Unejskem majhno industrijo, da imajo ljudje stalno delo in stalen zaslužek in še doma obdelajo v prostih urah svoje posestvo. V Bovcu imajo dve mali fabriki, v Tolminu tudi dve in veliko gradbeno podjetje, v Podbrdu tekstilno filando itd.

Se nekaj imajo Unejci boljše. Službe dobre po vseh fabrikah v ostali Sloveniji: na Jesenicah, v Kranju, v Ljubljani in vserod so jim odprte fabrike in uradi. Mi se hvalimo, da imamo v Špetru dobro profesionalno šolo. Takih šol imajo Unejci tako rekoč za vsakim voglim. Do sedaj so imeli Unejci nižje gimnazije v Bovcu, Kobaridu in Tolminu ter se učiteljišče. Obrtnih šol in večernih šol imajo vserod vse polno. Kdor se je hotel učiti take obrti, je moral imeti najmanj štiri razrede nižje gimnazije. Od letos naprej so vpeljali osemletke, to je vsak mora napraviti osem let šole, pa najsi bo kmet, delavec ali uradnik. Pri nas imamo samo pet let osnovne šole, ki pa je, kot je nam vsem znano, karikatura prave šole. Same ferije za učiteljico in paglavce. Vse polno študentov z Unejskega študira na univerzah in imajo tako na Unejskem svoje domače zdravnik, veterinarje, profesorje, advokate in po kanclijah same domače ljudi. Kako je pa pri nas, pa sami veste!

Benečani in Unejci smo si kakor bratje. Enkrat gre enemu boljše, drugič drugemu. Želimo, da bi Benečani in Unejci imeli takšno živiljenje, kot ga po svojem dolgoletnem trpljenju na tej zemlji zaslužijo.

Zdaj smo kot ena sama velika slovenska hribovska družina, ki ve za vsakega člena, kako mu gre, ker ni več paradanec od konfina med nami. Želimo vsem nam, Benečanom in Unejci, skupno, lepo, svobodno in boljše živiljenje!

Fanfani sestavil novo vlado

Tajnik KD Amintore Fanfani je končno sestavil novo vlado. Ta vlada je tako sestavljena:

Predsednik vlade in minister za zunanjne zadeve: Amintore Fanfani;

Podpredsednik in obrambni minister: Segni; minister brez lisnice za gospodarski razvoj Juga i nenaselne kraje: sindikalista Pastore; minister brez listnice za birokratsko reformo: Giardina; minister za odnose s parlamentom: Del Bo; notranje zadeve: Tambroni; pravosodje: Gonella; proračun: Medici; finance: Preti; zakladno ministristvo: Andreotti; prospesta: Moro; javna dela: Togni; kmetijstvo: Ferrari-Aggradi; promet: Angelini; posta: Simonini; industrija in trgovina: Giorgio Bo; delo in socialno skrbstvo: Vigorelli; zunanja trgovina: Colombo; trgovska mornarica: Spataro; državne udeležbe: Starnuti.

Kot je razvidno iz seznama, so razen štirih socialdemokratov vsi ostali ministri demokristiani in bodo najvažnejša gospodarska ministra v rokah demokristianske desnice. V novi vladi so štirje novi ministri, čeprav je bil Fanfanijev namen, da bi bilo njihovo število večje. Ti ministri so: 1) senator Camillo Giardina, 2) poslanec Ferrari-Aggradi, 3) poslanec Giulio Pastore in 4) poslanec Giuseppe Spataro. Zlasti je značilno, da je prišel v vlado tudi Giulio Pastore, ki je znan kot tajnik demokristjanskega sindikata CISL. Pastore ima sedaj 46 let, je rojen v Genovi ter je začel kot tekstilni delavec in samouček. V vladi se bo brigal za gospodarski razvoj pasivnih krajev.

Nadaljnja značilnost nove vlade je, da so vsa najvažnejša gospodarska ministra v rokah demokristjanske desnice, kar dokazuje, da Fanfanijeva vlada ne bo preve usmerjena v tako imenovani »levi center« in da zato ne bo mogla iz

Kaj bomo delali tale mesec

NA NJIVI so prva žita že pospravljenih in za temi sledi razni strniščni posevki. Nekateri kmetje že začenjajo s postopnim izkopavanjem krompirja. Dokler je cima še zelenja, ne smete izkopavati krompirja. Ce opazite koloradskega hrošča ali njegovo gošenico, ga morate zatrati z obiranjem. Ce imate opravka z večjo njivo, škropite s svinčenim ali apnenim arzenatom (0,4 do 0,5 kg na 100 litrov vode).

V VINOGRADU nadaljujte s škropljajem. Škropljaj je zlasti potrebno, če so bile trte poškodovane po toči. Ce je trta bila le preveč prizadeta, je močno obrežite in ji pognojite, da bo mogla dati les za prihodnje leto. Ostale trte boste v naslednjih letih vrščali. Za zdaj vam ni treba rezati preveč v živo, da ne bi razgalili grozdov, ki bi lahko utrpeli veliko škodo v primeru, da bi spet padla toča.

Za zdaj samo prikrasjajte mladice, da ne zdrivijo preveč v rast, in odstranjujte zalistne sadnike.

V SADOVNJAKU so se morda ponekod pojavile razne glijivne bolezni. Na breskavah se opaža napad glijic, ki povzroča listno luknjičavost, ki se pojavlja tudi na česnjah in ostalih koščičarjih. Te škropite.

te ali z pol odstotno bordoško brozgo ali z dva odstotna zleplo apneno brozgo. Zatirajte listne uši, ki jih zasledite v krovnih listih breskev ali na drugih listih ostalih sadnih dreves.

NA VRTU redčite pregoste setve in nadaljujte s sajenjem solate. Dobro bo, če sejetje radiči, ki bo v nekaj dneh vzkalil in katerega boste lahko želi do zime. Prazniti morate, da se ne pojavljajo bolezni ali škodljivci na zelenjadnih rastlinah. Zatirajte z arzenati gošenice raznih sovk in drugih škodljivcev. Pri tem uporabljajte heksaklociksanove preparate, kot so agrocid. Te uporabljajte tudi za uničevanje nočnih hroščev v bramorju. Paradižnike škropite proti peronospori z 1% bordoško brozgo in pazite, da se nanje ne preseli koloradski hrošč.

V SADOVNJAKU so se morda ponekod pojavile razne glijivne bolezni. Na breskavah se opaža napad glijic, ki povzroča listno luknjičavost, ki se pojavlja tudi na česnjah in ostalih koščičarjih. Te škropite.

Kako poceni skuhamo žajfo

Odpadne maščobe, ki se nam nabirajo v gospodinjstvu, spravljamo v posebno posodo. Taki ostanki so na primer: košček žaltave margarine, masti, surovega masla, ocvirkov, mast, ki smo jo pobrali z premastnih juh, koščki loja, ki ga pa moramo prej precvreti, ostanki olja itd. V velikih gospodinjstvih naberemo lahko večje količine odpadnih maščob, če jih zbiramo pri pomivanju posode in romijo ne porabimo za prašiče. Poždro najprej splaknemo v prav majhni količini vode in jo šele nato pomivamo dalje. Maščobo, ki se nabere na vrhu te vode, poberemo, ko se ohladiti, kar se v zimskem času zgodi čez nekaj ur.

Veliko maščobe, ki bi jo lahko uporabili za milo, gre v nič tudi pri klanju prašičev. Vsi odrezki, vsa voda, v kateri domivamo mastno posodo, so vir odpadnih maščob. Vodo je treba zliti le v večjo posodo, da se mast v njej ohladi in stopi na površje, nakar jo poberemo.

Kadar kuhamo milo iz maščobe, ki vsebuje veliko olja, dobimo mehko ali celo mazavo milo. Da to preprečimo, dokupimo nekaj trdih maščob, kot sta na primer goveji in ovčji loj.

Iz nabranih maščob skuhamo milo.

Na 1 kg maščobe si pripravimo 20 dkg lužnega kamna, 3 do 4 litre vode, in sicer deževnice, ki je mehka, nato še 20 dkg kuhinjske soli, nekaj želic prečiščenega terentina, 1 ali 2 zavitka dišečega šampona, s kakršnim si umivamo lase.

Vso maščobo denemo v kotel ali velik lonac, jo zalijemmo z vodo in ji pridenemo lužni kamen. Ta mešanica naj se počasi kuha 2 do 3 ure. Večkrat pa jo premešamo z leseno kuhalnico. Ker zmes močno kipi, jo često poškrpimo z mrzlo deževnico. Po dveh ali treh urah kuhanja dodamo še kuhinjsko sol in nato naj počasi vse skupaj vre še kaki dve uri. Kuhamo milo

zlijemo v plitve posode in pustimo čez noč, da se strdi. Na dnu se zbere ostri lug in razne usedline. Milo poberemo v vrha, ga razrežemo na kose, ga denemo še enkrat v lonec ali kotel, dolijemo prav malo deževnice in med kuhanjem ves čas mešamo. Kuhamo tako dolgo, da dobimo popoloma gladko zmes, brez kepic. Pri drugem kuhanju dodamo milu terpentin in šampon. Pripravimo si plitve zabočke, dobr si tudi pekači, jih splaknemo z mrzlo vodo in nalijemmo vanje mila do roba. Ko se milo ohladi in strdi, ga razrežemo z žlico ali nožem na primerne kose. Milo zložimo na deske in posušimo na zraku.

Skuhamo milo lahko pa tudi takole: Na 3 kg maščobe vzamemo 1 kg lužnega kamna in 9 do 10 litrov vode. Vse skupaj denemo v lonec ali kotel in kuhamo 2 uri. Med kuhanjem gmoto neprehenoma mešamo. Ko se tekočina loči od drugih sestavin, zlijemo vse skupaj v nizke posode, v katerih se potem milo strdi. Posode znotrimo poprej z mrzlo vodo ali pa jih obložimo z mokrimi krpami. Strnjeno milo zrežemo in posušimo.

UGANKE

Brez oči po poti gre,
domov pride brez glave.

(Podkrov)

Ne govori kot mi ljudje,
kar hoče, vendar vse pove.

(Prevo, s katerim pismena)

V dežju, soncu, svitu lune
rad prebiram zlate strune,
čuješ me še skozi zid,
le očem sem vedno skrit.

(Vetr)

Otročičkov pol je grad,
a brez oken je vrat.

(Sene v breg)

Bramor pri domačih živalih

Bramor je najbolj razširjen izraz za bulesto tvorbe pri govedu in prašičih. Povzročitelj bolezni je bacil, ki je nevaren za žival, pa tudi za človeka. Najdemo ga v živalski krmi in stelji, predvsem v ječmenovi slami. Za okužbo je potrebna rana, v katero se naseli bacil in prične svoje razdiralno delo. Če prav majhna rana je zadostna, da se v njej naselijo kužne klice. Človek, ki žveči slamo iz razvade ali dolgočasa, se ne zaveda nevarnosti, ki mu preti. Bolezen ni nalezliva, bolna žival nikoli ne okuži sosednje.

Bramor se javlja dokaj pogosto, vendar nastopa brez pravila. Včasih se stalno pojavlja na nekaterih področjih ali samo v določenih hlevih, spet drugič pa le v posameznih, izjemnih primerih.

Pri govedu se bramor pojavi na glavi, predvsem na spodnji čeljusti, ali na vratu. Bula lahko zraste v koži, podkožju ali na kosti. S teh mest se bramor včasih razširi v notranjost, zlasti v žrelu in celo v pljuča.

Pri prašičih najdemo bramor na glavi, še večkrat pa na vimenu odraslih svinj. To je razumljivo, če mislimo na ostre zobe sesnih pujskov, ki prizadenejo svojim materjam neštetično ranje in ran, ki se prav lahko okužijo. Vzrok so lahko tudi razne druge poškodbe kože zaradi grobe stelje ali neurejenega svinjaka. Na vimenu le redkokdaj zraste ena sama bula, navadno je to grozdata oblika bramorja. Ko po-

samezne bule prizadetega dela vimenadozorijo, izteče iz njih gost, rumenkast gnoj.

Posebna vrsta bramorja je »lesen jezik pri govedu. Okužba nastane vedno zaradi poškodbe jezika. Jezik močno oteče, postane trd, rdeč in hudo boleč. Posut je z večjimi ali manjšimi gnojnimi mehurčki. Žival ga le s težavo premika po gobu in težko jemlje hrano. Stanje se včasih izredno hitro slabša in žival trde hranati, v hrano pa je dati vsak dan po 50 gramov kuhinjske soli.

In še nekaj: bramor je silno trdrovratna bolezen, ki se rada ponovi po vseh naštetih načinu zdravljenja, celo po operaciji.

topino, ki prav kmalu uniči povzročitelje in razje lupino bule. Če je ognojek že zrel, ga je najbolje odpreti, izpustiti gnoj in ga izglati z vročim železom.

Otekino lahko tudi mažemo z jedno tinkturo, vendar to le redkokdaj pomaga. Mažemo poleg tega še s salmjakom ali 10% raztopino modre galice.

Jedne preparate dodajemo tudi hrani (5-10 gr. kalijevega jodida na dan skozi več tednov) ali naravnost v žilo (3 do 5 kрат v 3 do 12 dnevnih presledkih).

Zdravljenje z antibiotiki je v mnogih primerih zelo učinkovito. Treba je dati velike količine penicilina in streptomicina.

Kravi z bramorjem ježka pokladajmo svežo krmno, poparjeno seno, kuhano žito, vlažne otrobe, repo, peso, ker trde hrane ne more uživati.

Pripomniti je treba, da se pri živalih, ki jih dalj časa zdravimo z jednimi preparati, večkrat pojavi bolezen, imenovana jodizem. Živali se naježi dlaka, koža se prične luščiti, dobi izcedek iz nosa in kašija. Z zdravljenjem je treba takoj prenehati, v hrano pa je dati vsak dan po 50 gramov kuhinjske soli.

In še nekaj: bramor je silno trdrovratna bolezen, ki se rada ponovi po vseh naštetih načinu zdravljenja, celo po operaciji.

Kaj vse pridobivamo iz koruze

Dandanes pridobivajo že toliko izdelkov iz koruze, da jih ni mogoče niti več vseh naštetih; nekateri pravijo, da jih je več sto, drugi pa, da jih je že kakšnih dva tisoč. Resnica pa je, da kemiki še nadalje odkrivajo različne dragocene sировине iz sestavin koruznega zrna. Zanimivo je tudi, da se škrob posameznih sort koruze precej razlikuje ali da ga nekateri sorte vsebujejo mnogo več. Iz škroba pa pridobivajo dragocene sировине ali izdelke. V Ameriki izdelujejo iz koruznega škroba med drugim tudi tvoriva, ki so podobna celuloidu, zato jih uporabljajo za izdelovanje filmov in za najrazličnejše namene, za kakršne je priporočljiv bakelit ali celuloid. Novo znov so tudi začeli uporabljati kot prevleko, ki nastane iz tekočine, za zavarovanje živil: s tekočino poškropijo živila, tako da nastane na površju tenka kožica, ki izvrstno konservira.

Brž ko so v Ameriki ugotovili, da nekatere sorte koruze vsebujejo več škroba posebne kakovosti (cajo 60% več), so si prideli prizadetvi, da bi razširili predvsem te sorte.

Koruso pa znajo ceniti tudi v drugih industrijskih deželah. Kot izvrstno sировинu jo uporabljajo predvsem v živilskih industrijskih strokah. Iz sladkornega sira ali tekočega sladkorja izdelujejo dolgo vrsto slaščic, piščak itd. Vendar s tem ni rečeno, da koruza nima velikega pomena tudi za druge industrijske stroke. Brž ko so kemiki rešili svojo nalogo, da je bilo mogoče iz koruznega zrna pridobivati tvoriva, ni več nič nenavadnega, če je koruza zastopana v sestavnih delih strojev, avtomobilov, koles v izolacijskem materialu, v barvah, v naočnikih itd.

Iz koruznega škroba pridobivajo sirup, da ga znešajo s hidroklorno kislino in z vodo ter mešanico kuhalj. Sirup je zelo sladek in je dandanes že skoraj nepogrešljiv v živilski industriji.

Nedeljski popoldnevi v Vrsniku so bili zmeraj tihni, to nedeljo pa se je krčma ne navadno napolnila. Do kapljanje se je razlegalo glasno petje, vmes trde besede in vpitje. Gospod Martin, ki je s knjigo v rokah sedel pred odprtим oknom in se drugače ni menil za glasove vasi, je zdaj pa zdaj začuden dvignil glavo.

Bil je miren, nenavadno miren, kakor človek, ki se je do konca vdal v svojo usodo. Zatekel se je k branju »živiljenja svetnikov«, ki so omogočili preseži za Krištofa, a končno odnesli venec zmaget. Veliki, mogočni zgledi so mu dušo. Le vpitje na vasi ga je vedno huje motilo, da je zdaj pa zdaj napeto posluhnih. Kaj se godi? Obhajala ga je tiha nejrevola, da ga motijo. Zopet in zopet se je poizkusil poglobiti v knjigo.

Z vasi je pritekla neka ženska; bila je upehana, imela je preplašene oči. Čedermac se je zavzet dvignil.

»Kaj pa je?«

»Vsí može in fantje so pri Šepchonji, je povedala. »Tako reč imajo. Tepli se bodo.«

»Pa zakaj?«

Tega ni vedela povedati.
Moj Bog in sveta Devica!«

Cedermac je molčaše bolj pospešil hojo. Prevzemala ga je rahla bojazen, a obenem ga je imela jeza; moral je krotiti ob-

Kako uničimo molje

Posebno ob večerih, če imamo odprto okno, vidimo letati drobne živalice, ki jih spravljamo, najprej pokadimo. To lahko naredimo tako, da omare čisto izpraznimo, jo osnažimo in postavimo vanjo posodicu vročo vodo v katero kanemo 8 kapljic salpetrove kisline, da se kadi, hitro zapremo in čez 4 ure že lahko v omare denemo obleko. Lahko pokadimo tudi z žveplom. Na krožnik položimo žveplet košček ali vrvico, začgemo, zapremo in čez dve ure je omara varna pred molji. Vse špranje morajo biti seveda zamašene s časopisnim papirjem, ta moljem najbolj smrdi.

Seveda moramo zimsko obleko, preden jo spravljamo, dobro osnažiti vseh madežev in jo presušiti. Zelo dobro je, da vlnene stvari zavijemo v časopisni papir ali lanene rjuhe, česar se molji ne lotijo. Naftalin obesimo v vrečicah iz redkega blaga, da nam oblike ne pokvari. Denečemo ga lahko tudi v žepi zimskih plaščev. Lahko na razne kraje omare pritrdimo vato namočeno v terpentin. Sicer je dovolj sredstev za preganjanje molja in eno bo gotovo kaj izdelalo.

Monsignor ne, a morda župnik, se je Potokar nasmehnil. »Plačilo dobi, četudi morda ne tako velikega, kakor ga pričakuje. Saj so nekaterim že samo za podpis ponujali tisočake.«

Cedermaca je nemilo zadelo; zdrznil se je in pogledal tovariša. Ali misli njega? Ne. Kazno je bilo, da je tudi Potokar to doživel. In še drugi. To mu je bilo v olajšanju. Niso se drznili le njega žaliti s strmočno ponudbo.

»Ali jih mar kdo vzel?«

Potokar mu ni takoj odgovoril. Ozrl se je po dolini, nato po gorah, daleč na drugo stran.

»O tem mi je težko govoriti, je skomizgnil z rameni. »Ne bi hotel po krievem natolociti. Sumim, da jih je kdo le vzel... kdo, ki bi se bil pa že tako vdal...«

In sta zopet molčala. Same bridkosti, ki so stiskale srce in dušile besede. Cedermac je kot omotičen od bridkih občutkov gledal predse. Kdo? Saj je vseeno. Ljudje smo, na koncu koncev je vse razumljivo... Na Matajurju in na grebenih Kolovratov je še zmeraj gorelo večerno sonce.

»Ako vidiš Skubina, reci mu, naj pride k meni!«

Prav.«

In še se nista mogla ločiti.

»Ali je Vatikan obveščen?« je vprašal Cedermac.

<p

za naše mlade bralce

Domače živali v bajkah in legendah

Med vsemi domačimi živalmi sta predvsem govedo in ovca predmet starodavnih bajk in legend, upoštevana pa sta še dane.

Govedo je bilo in je priljubljeno pri vseh narodih, marsikje pa je še celo dane po božje češčeno. Poglejmo!

Bik ima na nebu celo svoje ozvezdje in astrologi, ki razglabljajo ali sleparjo z razlaganjem zvezd in njih vpliva na potek človeškega življenja, prerokujejo jušne podvige tistem, ki je rojen v znamenju bika.

Iz grškega bajeslovja vemo, da so poglavarji starogrških bogov Zevsu darovali hekatombe, te pa so bile sestavljene iz 100 belih volov s pozlačenimi rogovi. Ko je isti Zevs ukradel Evropo, hčer feniškega kralja Agenora, je zavzel obliko bikove.

Iz grškega bajeslovja nam je znani tudi kralj Augij, ki je moral biti znatenit govedorec, saj je bil eden glavnih Herkulovih naporov, da je skidal v enem času Augijev hlev. Ta napor ni mogel biti majhen, ker je moral odčistiti gnoj, kličkor ga je napravilo 3.000 goved v dobi dveh let. Herkul je to delo opravil na ta način, da je v hlev napeljal vodo dveh rek. Pozneje je Herkul ubil veikuna Ceriona, da bi mu odvzel goveje črede, namesto pa še velikana Kaka, ker mu je ta hotel oteći plen.

Tako je bilo enkrat. In danes? Indijski so častili in še častijo krave. Kot uči Brahama, se morajo padli bogovi spremeniti 87 krat v meso in prah, a preden more duša preiti v človeško telo, se mora rod-

vreči še očiščevanju v kravjem vampu.

Zato pa še danes Indijski častijo krave, kar je prava gospodarska nesreča za tiste kraje: ubiti je ne smeš, odgnati tudi ne, če pride na trg in ti žre zelenjad iz prodajalne koša. Računajo, da znaša po teh kravah letno povzročena škoda nad 2.000 milijard lir.

Govedo so uporabljali in še uporabljajo kot menjalno sredstvo med zasebniki in vladarji. Laertes, Odisejev oče, je kupil svojo ženo Heriklejo za 20 volov. Tako kupujejo še danes v Afriki zamoreci svoje neveste. Stari kralji so tudi cenili svoje bogastvo po govejih čredah. Saj tudi danes marsikje vrednotijo kmeta po tem, koliko govejih repov ima v hlevu.

Najbrž je že več bajk in legend o ovcah, saj je razširjena po celem svetu še bolj kot govedo.

Naj omenimo iz starogrškega bajeslovja le ono o zlatem runu. Oven, ki je nosil to zlato runo, je lahko govoril in letel. On je vodil Atamasove otroke Frikos in Helle skozi Tesalijo, Epir in Tracijsko morsko ožino Hellespont, ki je dobila to ime, ker je tam padla Hella v morje. Od tam jih je oven nato prenesel na azijsko stran, vodil jih skozi različne kraje.

Tudi oven ima na nebu svoje ozvezdje. Pri vseh narodih imata ovca in njeno jagnje vzvišen pomen in sta predmet opevanja, pri mnogih narodih pa tudi predmet verskih obredov; to predvsem v Indiji.

Krščanska umetnost uporablja ovco in jagnje kot znak nežnosti in krotosti.

Živalce — naše učiteljice

Olga je slišala v šoli, da se lahko od vsake živali kaj naučimo. Ko gre iz šole, spreča na potu mravljo.

»Mravlja,« reče deklica, »česa se morem naučiti od tebe?«

»Dela,« ji odvrne mravlja. »Glej, jaz vstajam zgodaj in hodim šele po sončnem zahodu počivat. Vse leto delam marljivo, zato nam, mravljam, nikoli ničesar ne manjka.«

Olga gre dalje in pride na domači vrt. Tam potrka na čebelni panj in vpraša: »Čebelica, česa se latko naučim od tebe?«

Čebelica takoj odgovori: »Reda! Poglej v našo hišico, Na tisoč čebel dela tukaj in vsaka vč, kje ima opravek; nobena ne zadržuje druge. Vsaka zleti pravočasno iz panja, pa se tudi o pravem času vrne domov.«

Bilu panja opazi Olga psa čuvaja, ki je ravno nekaj zagrebel v zemljo.

»Čuvaj, povej mi, česa me učiš ti?«

vpraša deklica.

»Varčnosti! Glej, tu imam mastno kost, ki mi je ostala pri obedu. Ker sem sit, sem jo zagrebel in shranil. Ko bom zopet lazen, mi bo prav dobro teknil.«

Olga pride na dvorišče. Na plotu stoji petelin in poje svoj »kikiriki«,

»Petelinček,« reče deklica, »česa neki pa se naj učim od tebe?«

»Zgodaj vstajati,« ji odvrne petelin.

»Preden pošlje zlato sonce svoje prve žarke na zemljo, se že zbudim in zapojem svojo jutranjo pesem. Zapomni si: Rana ura — zlata ura! Ako začnen o svoje delo zarána, gremo lahko zgodaj počivat.«

Na plotu zagleda Olga mačko.

»Mucika,« vpraša deklica, »česa naj se učim od tebe?«

»Snažnosti! Jaz ne morem trpeti niti najmanjšega madeža na svojem kožušku. Vedno sem snažna in se mi ni treba pred nikomur nikoli sramovati!«

besen in ves rdeč v obraz trgal iz rok. Silni je v Vanca Rakarja, ki je stal pod oknom in se mu porogljivo nasmihal.

»Pustite me, vam pravim!« je vpli Birtič, ki se mu je bil med ruvanjem odpel telovnik, da je kazal srajco; bil je že vinjen, se huje pa ga pijanila besnot.

»Prekliče naj, besede naj prekliče pred vsemi, ali pa ga udarim po gobcu!«

»Ne prekličem!« je Rakar strupeno sikal od okna. »Kar sem dejal, še ponovim. Če bi se pa rad tepel, kar sém!« mu je kazal močne, kovaške roke. »Kar sém!«

»Možjele je Cedermac iznenada stopil medine. »Kaj pa se tu godi?«

Izpustili so Birtiča in odstopili, kakor da so kaplanu naredili prostor. Birtič se je hotel zagnati proti kovaču, že je bil storil korak, a se je kljub Jezi in pijanosti pred Cedermacem zavedel. V zadregi si je segel z roko na celo.

»Pravi, da sem ovaduh,« se je zopet zbral, zagorel iz jeze in užaljenosti in pokazal na Rakarja. »Dokaže naj! Povej, kdaj sem komu v škodo obrnil jezik!«

Vane se je bil ves zravnal, da bi pred duhovnim gospodom skril svojo vinjenost.

»Zakaj pa se šemis?« je slikal. »Zakaj pa se šemis, ko ti ni treba? In pri vsaki procesiji si poleg!«

»Kdo se šemis?« je rasel Birtič. Kako se šemis? O kakšnih procesijah govoris?«

Rakar mu ni odgovoril, z zlobnim nasmehom se je ozrl po sosedih. Oni že vedo

Sokol in petelin

Zivel je kmet, ki je imel razen vseh domačih živali tudi udomačenega sokola. Če ga je poklical, je priletel in mu sedel na roko.

Drugače je bilo s petelinom. Na videz drzen kokot se je neznansko bal gospodarja in nasprotnih vseh ljudi. Sokol se je temu čudil in nekoč pravi petelinu:

»Kako nehvaležen si ti in ves tvoj rod. Gospodarju in njegovim ljudem se približaš le, kadar ti prineso zrnja. Toda poglej nas sokole. Drzni smo in hitre letamo od vseh drugih ptic. Zaradi tega pa nismo prevzeti niti ne plašljivci. Ljudje nas hranijo, zato smo krotki in hvaležni.«

Petelin mirno posluša in reče:

»Hvaležnost je lepa reč, vendar sem prepričan, da sokoli še nikoli niso videli pečenega sokola na gospodarjevi mizi, medtem ko se vsak dan masti s pečenko iz mojega rodu.«

Kraljična na zrnu graha

Nekoč je bil kraljevič, ki se je hotel poročiti s kralječno, toda moralna bi biti prava kralječna. Potoval je po vsem svetu, da bi našel resnico kralječno, a povsod je bilo kaj narobe. Kralječin je bilo dovolj, toda če so bile prave kralječne, ni mogel dognati. Zmerom je bilo kaj, kar ni bilo povsem v redu. Tako je prišel spet domov in bil ves potrt, zakaj rad bi imel pravo kralječno.

Nekoga večera je zahrumela strašna nevihta. Bliskalo se je in grmelo dež je bil v potokih, bilo je grozno. Zdajci je potrakalo na grajska vrata in star kralj je vstal in šel odpirat.

Bila je neka kralječna, ki je stala zunaj pred vrati. Ampak o joj! Kakšna je bila od neurja! Voda ji je tekla od las in oblike, tekla ji je v čevlje k prstom in pri petah spet ven. In vendar je trdila, da je prava kralječna.

»Nu, to bomo že videli!« si je mislila star kraljica, a dejala ni nič, šla je v spalnico, zložila vse žimnice s postelje na tla in položila na dno posteljnika zrno graha. Nato je na zrno položila dvajset žimnic, na žimnice pa še dvajset pernic.

Tu je moralna kralječna vso noč ležati. Zjutraj so jo vprašali, kako je spala.

»Oh, strašno slabo!« je odgovorila kralječna. Skoraj vso noč nisem zatisnila oči. Bog si vidi, kaj je bilo v postelji. Ležala sem na nečem trdem, da sem vsa modrikasta po vsem telesu. Grozno!«

Tako so sponzali, da je prava kralječna, ker je skozi dvajset žimnic in dvajset pernic začutila zrno graha. Tako občutljiv ni mogel biti nihče, kakor samo prava kralječna.

Prede so sponzali, da je prava kralječna, ker je skozi dvajset žimnic in dvajset pernic začutila zrno graha. Tako občutljiv ni mogel biti nihče, kakor samo prava kralječna.

»To je moja najboljša shramba,« je pomisliši lisjak in molčal.

Komaj pa so odšli, se je lisjak že odpravil na dvorišče.

»Botrček,« je rekel oskrbniku, »danes

Pripovedka o sviloprejki

V davnih časih je živel v Srednjem kraljestvu star, dober mož s hčerkino-edinščico. Bila je lepa in ubogljiva in oče jo je ljubil iz vsega srca.

Zgodilo se je, da je moral mož na dolgo potovanje in deklica je ostala sama. Imela pa je tovariša — plemenitega belega konjička. Skrbela je zanj in žrebec jo je vzljubil ter se privadol na vsakodnevne obiske svoje lepe gospodarice.

Nekoč mu je dejala: »Dragi konjičku, ko bi mogel najti mojega očeta in mu naročiti naj pride domov? Ce to storiš, potem se s teboj poročim!«

Konjič je ob teh besedah sklonil glavo ter s prednjimi nogami grebel v tla kot da bi razumel deklincine besede. Potem je vrv, s katero je bil privezan k jaslim, tako natragnil, da se je pretrgala in odvihral iz hleva.

Tekel je, dokler ni prišel do mesta, v katere ter je stanoval deklincin oče. Ko je ta uzi svojega konjička, se ga je silno razveselil, ga zajahal in oddiral z njim proti domu.

Deklica je bila očetovega povratka zelo vesela. Pozabilo pa je na svojo oblubo. In kadar jo je konjič ugledal, je pričel grebti z nogami po tleh, kot da bi jo hotel spomniti na njene besede.

Konjičovo vedenje je očeta močno presenečalo. Povprašal je hčerkino in ta se je spomnila oblube, ki jo je bila dala konjičku ter vse povedala očetu. Oče se je silno vznejevoljil; vzel; je lok in puščico ter ustrelil belega konjička.

»Nikomur ne smeš povedati,« je ukazal hčerkini. »Ljudje bi si lahko mislili slabreči o naju. Odri je konja, posušil njegovo kožo na soncu in se zopet odpravil na pot.«

Deklica je ostala sama. Nekega dne se je sprehajala po vrtu. Ko je zagledala tam konjevo kožo, jo je nejevoljno sunila z nogo ter reka: »Neumna žival — kako si se mogla zaljubiti v človeško bjetje!«

Komaj je izgovorila te besede, se je konjeva koža nenadoma premaknila. Ovila se je okoli deklice ter jo v rahlem vrtinu dvignila v zrak.

Pravijo, da je bil to mrtvi konj. Odnesel je deklico v gozd na neko drevo in tutak zavita v konjevo kožo, se je deklina počasi spremnila v sviloprejko — prvo sviloprejko na zemlji.

Izdajalski lisjak

Podlasica, dihur in kuna so sklenili, da prinese vsakod izmed njih v skupno skrivališče ves plen, ki ga bo kje iztaknil, in si ga bodo potem razdelili med seboj na enake dele. Dihur naj bi prinašal jajca, podlasica piščance, kuna pa večjo perutino. Da bi pa ta pogodba bila pravnomočna, so se odpravili k staremu lisjaku — advokatu, in ga prosili, naj jim pogodbo napiše in overi. Lisjak je ugordil njeni prošnji, napisal pogodbo in vprašal hinavsko, kam se bodo odpravili na lov najprej, češ da mora dati tudi to v pogodbo.

V grašinsko dvorišče, tam je vsega dovolj,« je odgovorila kuna, kar so potrdili tudi drugi.

»To je moja najboljša shramba,« je pomisliši lisjak in molčal.

Komaj pa so odšli, se je lisjak že odpravil na dvorišče.

»Botrček,« je rekel oskrbniku, »danes

ovadiš, ako sam ne pove? V svoji pridržani mržnji se niso obrnili proti neposrednemu krievu, iskali so ovaduhov.

Kdo? Nekateri so dolžili krčmarja, ki se je cedil pred vsako uniformo in v resnih trenutkih zmeraj ostal za plotom. Rakar je iz svoje stare mržnje imenoval Birtiča...

Prede so fantje odpeli, je krčmar gorlor pritekel pred kaplana in dvignil roke.

»Recite jim, naj nehajo!« je zajavkal. »Saj me še uničijo... Jutri bom na cesti...«

Bil je smešen v svojem strahu, hkrati pa je vzbujal sočutje. Cedermacu je bila upornost fantov ljuba, četudi ga je navdajala z rahlo skrbjo. Kdo bi jim prepovedoval petje? Ali tega javno odobravati tudi ni smel.

»Jaz sem jim le v cerkvi lahko prepovedal,« se je izvil. »Tu nimam moči. Tu je twoja hiša!«

Besedam je sledil bučen smeh. Špehonica je obupno zakrilil z rokama in tekel v izbo. Skozi okna se je oglasila nova pesem.

»Sem slovenska deklica,«